

Belgische schrijver Jean Philippe Toussaint in Nederland bij vertaling van 'La salle de bain'

Ik houd van wiskunde, schaken en Mondriaan

Nelleke van Maaren, *NRC*, 21 november 1986

In Frankrijk verscheen vorig jaar *La salle de bain*, het opvallende debuut van de jonge franstalige Belg Jean Philippe Toussaint (1957). Ter gelegenheid van de verschijning van de Nederlandse vertaling (*De badkamer*, uitg. Van Gennepe) was Toussaint enkele dagen in Nederland. Zijn roman vond in Frankrijk bij publiek en kritiek onmiddellijk geestdriftig onthaal. In drie hoofdstukken met genummerde paragrafen, in lengte variërend van een zin tot enkele bladzijden, doet de hoofdpersoon het bizarre, humoristische en niettemin treurige verhaal van een mislukte liefde. Tot mislukken gedoemd omdat hij, in een romantisch streven naar onbeweeglijke perfectie en volledige sereniteit, het leven ontvlucht door zich terug te trekken in de badkamer, soms afgewisseld door een hotel- of ziekenhuiskamer, kortom in onpersoonlijke, objectieve, onbeweeglijke ruimte.

Het meest opmerkelijke in dit verslag is evenwel niet het verloop van het verhaal. Dat ligt van het begin af aan besloten in het motto van het boek, namelijk de stelling van Pythagoras: 'Het kwadraat van de hypotenusa is gelijk aan de som der kwadraten van de rechthoekszijden.' De uitkomst is wetmatig bepaald. Vooral intrigerend is echter de vorm waarin het verhaal ons wordt gepresenteerd. De genummerde paragrafen bevatten voornamelijk de beschrijving van zeer concrete visuele waarnemingen, uitgewerkt tot in alle details – „Er zijn twee manieren om thuis, achter een venster, te kijken hoe de regen neervalt..”. Talloos zijn ook de verwijzingen naar beeldende kunst – de vriendin van de hoofdpersoon werkt in een galerie – en vooral Mondriaan figureert als model van de nagestreefde onbeweeglijkheid en de koele, neutrale blik die de toon van dit boek bepalen.

Toussaint: „Alles wat met striktheid te maken heeft, met wetmatigheid trekt me aan – wiskunde, schaken, Mondriaan. Het is waar dat ik heel veel naar schilderkunst verwijs. In het boek doe ik dat omdat ik literaire verwijzingen wil vermijden. Ik houd niet van boeken over andere boeken. Van de hoofdfiguur weet je niet wat hij leest, wat zijn literaire voorkeur is; niettemin wilde ik hem definiëren door te laten zien waarmee hij zich vereenzelvigd en daarvoor heb ik de schilderkunst gekozen.”

Toch bevat het boek een literaire verwijzing, namelijk naar Pascal. „Ja Pascal is het hele boek door aanwezig. Maar ik citeer hem met opzet in het Engels, dan krijgt hij een andere dimensie. In het Frans had ik hem nooit kunnen citeren.” Weer die afstand? „Ja precies. Die verwijzing naar Pascal is constant, hij zou een personage kunnen zijn. Op Pascal geef ik ook geen enkel commentaar – die is gewoon aanwezig. Maar de passages over Mondriaan bijvoorbeeld zijn commentaar, bijna kunstkritiek.”

Mozaïek

De geometrische structuur van het boek – de drie delen getiteld Parijs-Hypotenusa-Parijs – het motto, de genummerde paragrafen blijken bij nadere beschouwing wiskundig niet werkelijk te kloppen. Je zou bijvoorbeeld verwachten dat

de som van de kwadraten van de paragrafen van de twee delen 'Parijs' gelijk zou zijn aan het kwadraat van de paragrafen van 'Hypotenusa', maar dat is niet zo. „Nee, dat had ik kunnen doen en ik heb er ook over gedacht. Maar eigenlijk is het onbelangrijk. Ik gebruik die nummers, die structuur omdat dat mijn manier van werken is, een hulpmiddel om zo helder mogelijk te schrijven. Het nummeren dwingt tot duidelijk uiteenzetten, tot krachtig schrijven. Elke paragraaf wordt een afgerond geheel, maar tezamen vormen ze een soort mozaïek. De nummers geven een soort continuïteit, om van het een op het ander over te gaan. Ik heb lang nagedacht hoe je in de praktijk van het schrijven van het een in het ander overgaat en deze wijze van ontleden in afgeronde paragrafen is me het best bevallen.”

Stijl, ironie en toon van het boek doen weinig Frans aan: elk spoor van woordenrijkdom, abstractie, van de magie van de fraaie zin ontbreekt. De humor schuilt niet in een knappe woordspeling, maar in een understatement. „Ik zoek naar het meest economisch gebruik van de taal. Ik schrijf, schaaf en herschrijf elke passage vele malen, tot ik het gevoel heb dat een perfecte graad van doorzichtigheid is ontstaan. Overigens denk ik wel dat dit weinig 'Franse' van *De badkamer* de reden is geweest dat het manuscript aanvankelijk door een aantal uitgevers is geweigerd. Men wist waarschijnlijk niet waar men het moest plaatsen.” En hoe verklaart Toussaint het overrompelende succes van het boek na verschijnen? „Mij lijkt het plezier van het lezen erg belangrijk – ik vind dat een boek leuk om te lezen moet zijn. Humor en afstand zijn noodzakelijk om een leesbaar boek te schrijven. Maar zelf sta ik van het succes ook nog wat verbaasd, ik ben niet gewend aan zoveel publieke belangstelling. Ik leid met mijn vrouw een nogal teruggetrokken leven op Corsica. Ik kan daar uitstekend werken en wil eigenlijk alleen maar schrijven.”